

Idazlearen krisiak eta zalantzak

Halakorik gutxitan. Ia inoiz ez. Idazlea horren biluzik, hain modu egiatian agertzea bere bertute eta merituak (gehiegi) puztu gabe. Bere zalantza eta kezkekin bakarka ikustea hedabideetan.

Titularretik harritu ninduen Ainara Gorostitzuk (*Berria*, 2006-07-19) Patxi Zubizarretari *Txantxa. Quick* (Erein, 2006) liburuaren aitzakian egin zion elkarrizketak. «Ondo idazteko garaia iritsi zaidan honetan, ez dakit zer idatzi». Zalantzatik ateratzen den baieztapenak artikuluan irakurri ahal denaren neurria ematen du.

Interbiuak titularrera jasotakoak baino mami gehiago du. Bere burua erretratatzan du erantzunetan Zubizarretak. Adibidez:

Iritsi naiz 42 urtera, eta esaten dute 40 urterekin idazlea ondo idazten hasten dela, eta ondo idazteko garaia iritsi zaidan honetan, ez dakit zer idatzi, hain zuzen ere ez dudalako neure burua oso ondo kokatzen gizarte honetan, eta idazleone giro endogamiko honetan, are gutxiago.

Gutxirekin asko esaten du bere buruaz eta besteez, inguruaz eta ofizioaz.

Ez du deskribapenak egiten erretratua. Galderek, zalantzek, kezkek ematen diote sakontasuna erretratuari, ez baieztapen edo marrek.

Gainera, ondo idatz dezakedan honetan, ez dut ondo idatzi nahi, «eske» batzuk sartu nahi ditut, ez dut erakutsi nahi horgei urtetan bezala zein sinonimo eta zein egitura bihurri erabil dezakegun, zerbait hurbilagoa, arrunta egin nahi nuen, ia-ia arrunkeriaren ertzean dagoen zerbait. Ondo idazten ikasi dudanean, aspertzen hasia nago literaturaz eta idazleen munduaz.

Ez da barne kezka bakarrik Patxi Zubizarretarena. Kezka, globalagoa, orokorragoa da, «idazleen mundua» ere biltzen du kezkaraz. Ez da bere ibilbide edo karrerari buruzko zalantza bakarrik. Zabalagoa da, kanporako espiral baten antzera hedatzen da kezka. Norberarengandik hasi eta kanporantz:

Nik uste dut oso galduta gabiltzala, eta idazleok ere bai, eta euskal idazleok are gehiago, eta Euskal Idazle Elkarte honenkin zer esanik ez... Une honetan, mundu globalizatu honen aurrean gure zilborrari begira ari gara, eta barne krisia leporatzen digunak uste dut zuzen dagoela, baina ez duela jakin krisi hori bideratzen, kudeatzen alegia. Gainera, krisia, berez, ez da txarra, aukera handiak gordetzen baititu. Niretzat krisia zoriontsu izatea da; eta nik uste dut hor kokatzen naitzela, krisian.

Literatura ez da bizi dugun testuingurura moldatzen idazle ordiziarraren ustez. Krisian dago bera, krisian dago euskal literatura, krisian dago... Krisia aukera izan daiteke. Baina...

Euskal Herriari begira, eta euskal literaturari begira, une politiko eta koiuntural txarragoetan literatura hobeki egon dela uste dut, eta orain ez gatoz bat egoerarekin.

Eta egoeraren aurrean, berak bere aterabidea du. Hala aurkezten du:

Literatura hurbila, ukigarria, erreala, itsusia, usaindu daitekeena egin nahi dut. Testu ezabatuak dituen nobela da, zatarrak. Orain arte gehiegi idatzi dugu idazleontzat. Idazleok gero eta gizarte talde endogamikoagoa egiten ari gara, eta jendearengandik gero eta urrunago gaude. Bi mutur daude, bata *best seller*-a, eta bestea literatura eskisitoa. Nik uste dut askoz ere hurbilago nagoela literatura eskisidotik, eta horretaz ere aspertua nago. Ertzeko bide bat bilatu nahi dut bi mutur horien artean.

Ederra da elkarrizketa. Asko erakusten du. Idazlea etengabeko metamorfosian azaltzen da. Beti bila, beti berri, beti aurkitu nahi, baina ezin. Zer idatzi ez dakiela, krisi sasoiaren. Erabakiak hartzeko garaia da Patxirentzat. Ez bakarrik Patxirentzat. Hala ikusten du:

Ezkor ez, baina sorkuntza aldetik ez gaude oso une onean, ezta editorial aldetik, idazleen elkartearen aldetik, Jaurlaritzaren aldetik... ez nuke esango alarmarako unea denik, gurea hutsaren hurrengo baita, baina pizgarriren bat falta zaigu.

Zerbait falta da.

Panorama beltza

Patxi Zubizarreta krisiaz mintzo zen aurreko pasartean. Hasier Etxeberriari lapurtu diot euskal literaturaren panorama beltzaz (*El Mundo*, 2006-10-21) dihardueneko pasarte hau:

Jar gaitzen benetako zifretan pentsatzen: zenbat gara euskaraz literatura irakurtzeko ohitura daukagun pertsonak munduan? 5.000- 8.000- 10.000? Ez askoz gehiago. Salbuespenekin, zifra horien artean ibiliko da euskarazko irakurleen kopurua, irakurle zintzoena esan nahi dut, euskaraz eta beste hizkuntzetan ere irakurtzeko ohitura dutenena, alegia.

Har dezagun aurkeztutako zifren artetik, erdiko: 8.000. Eta erabaki dezagun beste zifra bat ere: zenbat liburu irakurtzen ditu, batz bestea, euskal irakurleak urte bakoitzean? 12-24- 36? Jakina egon badaudela 52 ere irakurriko dituztenak, baina batz bestekorako berrito etorriko zaigu ondo erdiko zifra hautatzea: 24.

Egin dezagun orain biderketa, 8.000 bider 24, ia 200.000 liburu dira. Jar diezaiogun orain liburu bakoitzari erdibideko prezio bat, nobela batena, esaterako, 18 euro inguru. Bistakoa da oso baikor nabilela gaur matematiketan, 3.600.000 ematen baitu guztira. Horixe literatura irakurleek merkatuan mugiarazten dutena. Askok izanagatik, deus ere ez dena beste edozein erosgairekin alderatzen bada, letxugekin, esaterako. Gainera zifra horri erdia kendu behar zaio, gutxi gora behera, lehengaietan: papera eta abarrak. Bi milioi euro inguru, beraz.

Zenbat editore, idazle, inprimatzaile, banatzaile, liburu saltzaile, kritikari eta abarri eman behar zaio jaten horrekin? Niretzako nago, benetako industria izan nahi bada, hori baino dezente gehiago mugitu beharra dagoela.

Dezente gehiago.

Liburu gehiegi?

Kontrako bidean, Ivan Igartua *El País*-en (2006-10-02) liburu «gehiegi» kaleratzen dituzten egileez ari da. Ideia interesgarri zenbait utzi zituen artikuluan:

Denbora mugatua dugunez, bistan da ezin ditugula irakurri gure interesa neurri batean edo bestean piz lezaketen liburu guztiak, ezta haien zati txiki bat ere. Muga nabarmen hau zoritxar bat bezala hartu izan dugu normalean, baina liburu zenbaiten aurrean gure ezintasun gaindiezina bizitzaren dohaina baizik ez dela pentsa dezakegu.

Ez al da zorte bat hainbeste egile «on» eta «berezi»ren artean aukeratu ahal izatea? Kantitateak ez ote dizkigu irakurtzeko aukerak biderkatzen? Baina ez da horretaz ari.

Beste arrisku agian berriago eta ilunago batez ari naiz. Azken urteotan zenbait egile famatu bihurtu dira argitaratu dutenaren kantitateagatik, ez liburu batek edo bestek izan duen salmentagatik.

Stajanovismo literarioa dagoela, alegia. Gurean ere badira halako kasuak. Idatzitakoaren mailagatik baino, idatzitako liburu kantitatearengatik baloratzen ditugun idazleak. «Nola» baino «zenbat» da garrantzitsuago. «Zenbat» produzitu, «zenbat» saldu. «Zenbat» da galbahea egiten duen galdera.

Eta galbahe lana egiteko beharra aipatzen du Igartuak artikulua amaitzeko:

Beharrezkoa dirudi, baldintza hauetan, liburuak sailkatzeko ordena alfabetikoa alde batera utzi eta beste sistemaren bat erabiltzeak. Bestela, basoaren erdian zuhaitz ustelak osasuntsuekin errazegi nahastuko dira, dagoeneko ez badute egin. Bibliotekaren aurrean Borges sekula irakurriko ez zituen liburuek sortzen zioten egonezinaz kexu zen. Oraingo liburudenda gehiegitan, aldiz, pozez beha ditzakegu —azaletik soilik— inolaz ere irakurriko ez ditugun liburuak. Diferentzia handi bat dago, jakina: Borgesena biblioteka bat zen, ez koadernatutako testu halamoduzkoak metatzeko biltegia.

Nola?

Zer da literatura katalana? Zer da euskal literatura?

Eztabaida interesgarria Frankfurteko azokaren aitzakian. Jose Mari Pastorren blogean (www.berria.info/blogak/jose_mari) topatu dut matazaren mutur bat:

Frankfurteko liburu azoka hasi dela eta, Kataluniako ordezkari-tza Alemaniara joan da. Datorren urteko azokan Katalunia izango da gonbidatua eta kultur festa ondo bideratu nahi dute katalanek. Izan ere, Katalunian eta Kataluniatik kanpo kezka eta zalantza piztu nahi izan dute batzuek. Literatura katalana soilik katalanez idatzita dagoena da? Espainieraz idatzita dagoena ere literatura katalana ote da?

Gurera ere ekar daitekeelako iruditzen zait interesgarria eztabaida. Euskal literatura soilik euskaraz idatzita dagoena da? Espainieraz idatzita dagoena ere euskal literatura ote da? Pastorrek nahiko argi duela dirudi:

Katalanek hauxe diote haien autonomi estatutuan: katalana eta gaztelera ofizialak izan arren, Kataluniako berezko hizkuntza katalana da. Guk, antza, ez dugu hain argi. Baina Euskal Herriko jatorrizko hizkuntza, kontrakoa frogatu arte behintzat, euskara da. Eta horregatik euskal literatura euskarazkoa da soilik. Beste kontu bat kultura izango litzateke. Baina literatura hizkuntzari baino ez dagokio. Eta euskara ez da espainiera edo frantsesa.

Beraz, euskaraz idatzia dagoena ezin da literatura espainiarra izan. Ezta frantseseraz idatzitakoa euskal literatura ere. Gure agintari politiko eta kultural epel askok konbentzimenduz, zuhurtziaz edo koldarkeriaz hori argi esan ez arren. Beraiek jakingo dute, aukera izanez gero, zer esango duten Frankfurten, noizbait euskal literatura urteko literatura gonbidatua bada. Katalanek, behintzat, bidea erraztu diete.

Pastorrek garbi du, baina bere irakurleek ez dute hain garbi. Bederatzi erantzun jaso ditu Jose Mari Pastorren post-ak. Ez guztiak iritzi berekoak.

Eztabaida gaitua zegoela uste nuen.

Sariak

X. G. Argüellok *El País*-en (2006-10-02) literatur sariketei buruzko datu interesgarri batzuk utzi zituen.

Gaur egun, 45 lehiaketa baino gehiago antolatzen dira euskal literatura sustatzeko, eta guztien artean, 350.000 euro baino gehiago banatzen dituzte urtero idazlearen ofizioan trebatu nahi dutenen mesedetan.

Euskadi *zauriak*

Sariez ari garela: Patxi Zubizarreta, Xabier Olarra eta Iban Zalduek irabazi dituzte Euskadi Sariak.

Probintziakeriak

Milan Kunderaren *Le Rideau. Essai en sept parties* irakurten, honako pasartearekin egin nuen topo:

Nazio txikiak soilik nazioko idazlea dela irakatsi dio idazleari. Begirada aberriaren mugetatik haratago jartzea, bere idazle lagunekin artearen nazio gaindizko lurraldean bat egitea, jokabide harro edo mespretxugarritzat hartzen dute bere aberkideek. Eta nazio txikiak bere biziraupena arriskuan dagoen egoeretan daudenez maiz, jarrera hori modu errazean moralki justifikatutzat aurkeztea lortzen dute.

Hala ote da gurean?

Liburuak: gutxi ez

Udan apenas argitaratzen da libururik. Udaberrian gero eta gutxiago argitaratzen direnaren susmoa dut. Udazkenean, Durangoko azokaren bezperako bi hilabetetan metatzen da urteko literatur produkzio ia guztia.

Idazten ari naizen honetara arte kaleratu diren hainbat liburu gomendatu nahiko nituzke: Elkarlanean argitaletxeko Txilikuren *Bizitza eredugarriak*, Iñaki eta Mikel Sotok lau eskutara idatzitako Miguel Unamunoren biografia eta Bitoriano Gandiagaren *Poema argitaragabeak*, adibidez. Txalapartak bistaratutako Nagib Mahfuz (*Mila eta bat gauen gauak*) eta Irene Nemirovskyren (*Dantzaldia*) lanen itzulpenek ere merezi dute leku bat mesanotxean. Susaren Pablo Sastrearen *Enpleguaren arbola* nobela eta Juan Luis Zabalaren *Inon izatekotan* sailkaezina ere ez dira bazter uzteko modukoak.

Hau ez da eskaintza osoa halere. Hurrengo asteetan izango dira liburu gehiago.

Gehiegi?¶